

MANIFEST

Agroecologia i cultura alimentària per l'educació Ecosocial

Enredando
Enos

Reunides a Madrid els dies 18 i 19 d'octubre de 2025 a la Tercera Trobada estatal sobre Horts Escolars Agroecològics i Cultura Alimentària Escolar «Enredándonos», diverses entitats, comunitats escolars, col·lectius agrícoles, educadores ambientals, mestres, famílies i pagesia,

La nostra comunitat, **ES DECLARA:**

- **Consternada i indignada** per l'acceleració del canvi climàtic i les seves evidents conseqüències destructives, com ara la Dana de València, que va causar 237 morts, i els incendis a Espanya i altres regions del món, que s'afegeixen al desastre urbanístic que s'ha anat acumulant durant dècades, la concentració de macrogranges, la manca de gestió d'emergències i de reparació de danys...
- **Profundament preocupada** per la cursa armamentística que domina Europa i el món, les conseqüències més atroces de la qual es reflecteixen en els conflictes armats i, d'una manera particularment dramàtica, en el genocidi a Gaza perpetrat per l'Estat d'Israel...
- **Alarmada** per l'inquietant gir cap a l'extrema dreta que promou la destrucció com una oportunitat de negoci i fomenta l'exclusió negant l'evidència científica...

Tot això en el context de la COP 30, que un cop més demostra una manca de coratge per implementar canvis realment transformadors, malgrat que l'ús mundial de combustibles fòssils va assolir un nou rècord el 2024 i que el planeta s'enfronta a fenòmens de retroalimentació climàtica que estan empitjorant exponencialment la crisi ecològica.

I, d'altra banda:

- **Esperançada** pels avenços i el potencial de l'agroecologia arreu del món, que aporta elements essencials com la protecció de la biodiversitat, la promoció de la sobirania alimentària, econòmica i energètica, la recuperació del coneixement ecològic tradicional, la desacceleració sostenible i l'alimentació saludable;
- **Celebrant** la feina que s'ha fet en diferents territoris en les darreres dècades al voltant dels horts escolars agroecològics inclosius com a espais educatius, productius i comunitaris, així com les aules de cuina, els menjadors escolars i les aules verdes, i les diverses iniciatives desenvolupades per una multitud de centres, entitats i col·lectius en diferents espais i àmbits educatius...
- **Amb la voluntat** d'enxarxar-nos en la Xarxa d'Agroecologia Escolar, crear vincles i col·laboracions entre nosaltres i altres actors, promoure espais i xarxes territorials a diferents escales;
- **Sentint-nos ja una xarxa**, nascuda de la Xarxa d'Universitats Cultivades (RUC), germana d'altres com ara *Teachers For Future*, *Vínculo Ecosocial* i la *Red de Municipios por la Agroecología*,

MANIFESTEM

Ens trobem en un moment clau de la història de la humanitat, enmig d'una **crisi global** que abasta dimensions ecològiques, socials i econòmiques. Aquesta crisi exigeix **respostes transformadores, participatives, multidimensionals, sostenibles i justes per a tota la població**. És essencial construir aquestes respostes des d'un diàleg de coneixements multi-epistemològic que reconegui i articuli la diversitat de coneixements, cultures i experiències presents en les nostres societats complexes.

L'agroecologia escolar és l'àmbit que impulsa la transformació educativa de tot el sistema alimentari escolar. Permet **ampliar l'abast dels horts escolars** promovent sinergies i creant xarxa amb altres entitats, grups i persones vinculades a aquest sistema. En aquest marc, l'hort escolar es converteix en un element més, connectat amb les aules de cuina i el menjador escolar o el compostatge, integrant l'aprenentatge, la producció i el consum. **L'escola agroecològica** és un model de centre que es reorganitza per avançar de manera coherent en totes les dimensions i àrees proposades per l'agroecologia escolar.

L'agroecologia escolar **és un terreny fèrtil** per al desenvolupament de la sobirania alimentària, la cura, l'economia social i solidària, el dret a l'alimentació adequada, l'educació ecosocial i científica, el rescat del Coneixement Ecològic Tradicional, l'educació per a la justícia social i global, entre moltes altres perspectives transformadores. També és un àmbit que **enforteix l'acció política**, en reconèixer la comunitat educativa com a participant activa en la presa de decisions.

Segons la legislació educativa vigent (**LOMLOE**), és una prioritat **transversalitzar l'educació per a la sostenibilitat** en el currículum. El sistema alimentari escolar, amb el seu hort, cuina i menjador, són eines fonamentals per a això.

L'educació alimentària amb una perspectiva agroecològica promou la construcció de **sistemes alimentaris justos, sostenibles, saludables i culturalment diversos**, basats en la sobirania dels productors i consumidors, i és una estratègia clau per satisfer els drets a l'educació i a l'alimentació adequada en el context actual.

Cal promoure-la a través del treball i l'aprenentatge als horts escolars agroecològics, a les aules de cuina i als menjadors escolars, per tal de fomentar el desenvolupament de les habilitats, els coneixements, les aptituds, els valors, les aptituds i les eines que permetin a la comunitat educativa afrontar els reptes del futur.

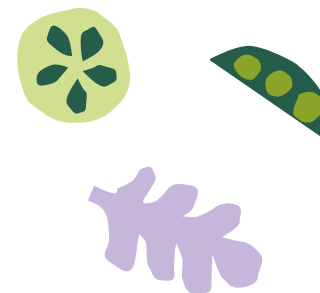
Els **horts agroecològics en els centres educatius tenen un paper important en l'educació transformadora** que requereix la crisi ecosocial actual, i és essencial dignificar-los com a recurs docent i espai educatiu que contribueixi al bé comú i millori les condicions de les persones que hi participen.

L'externalització del servei de menjador en milers de centres educatius està deteriorant greument la dimensió nutricional, educativa, laboral i cultural d'un espai central per al dia a dia de les seves comunitats. **És urgent recuperar les cuines i la implicació del professorat en els menjadors**, així com la participació d'alumnat i les seves famílies, i la connexió de menús i rebosts amb les produccions locals sostenibles.

Els menjadors escolars agroecològics són la manera més inclusiva de proporcionar menjar saludable a la població i permeten que els territoris s'estructurin sobre la base d'una economia social, solidària i ecològica.

Ambdós són també **espais privilegiats per promoure una educació ecofeminista** que posa la vida al centre, fomentant la cura, l'empatia i l'equitat.

Tota la comunitat educativa (alumnes, docents, educadores, personal de cuina i menjador, famílies, proveïdores d'aliments, personal no docent i la comunitat local) **esdevé un actor necessari** en l'educació alimentària transformadora i agroecològica.

Aquest sistema alimentari té acompanyants que es fan clau en la millora de l'educació, com ara les **educadores ambientals amb un enfocament agroecològic**, o educadores agroambientals, mitjançant la inclusió de l'educació ecosocial en la vida quotidiana dels centres educatius.

Malgrat l'abast dels horts escolars (a l'estat espanyol hi ha més de 3.000 centres educatius amb horts escolars) i altres espais de cuina o menjadors participatius, **els diversos projectes es troben amb dificultats i limitacions importants per assolir tot el seu potencial.**

És essencial continuar avançant en la **creació de xarxes i programes** de horts escolars, amb el suport i la implicació de les administracions.

L'Escola Agroecològica ha de ser model per a tota la institució escolar, des d'infants fins adults i gent gran, a tot arreu, perquè ha de ser un motor d'educació i transformació territorial; un centre no agroecològic té un impacte negatiu en la societat i el medi ambient.

PROPOSEM, VOLEM, EXIGIM..

Canvis educatius i per a la comunitat

Promoure el model d'**Escola Agroecològica a tots els nivells**, amb treball educatiu en agroecologia escolar i un metabolisme escolar més agroecològic, implicant-hi els infants i la comunitat. El model s'hauria de construir, equipar i adoptar **per a tots els centres**, com a horitzó de futur, sense deixar ningú enrere.

Fomentar i prioritzar la **inclusió** d'horts escolars, el treball a les cuines didàctiques, la gestió participativa dels menjadors escolars i altres aspectes de l'Agroecologia Escolar en les **planificacions docents anuals dels centres educatius i els seus projectes**, promovent-ne l'ús com a font de múltiples situacions d'aprenentatge.

Promoure experiències d'aprenentatge **a la natura** en contraposició a la digitalització excessiva dels processos educatius. Això implica:

- Entendre els **horts escolars i els espais verds com a infraestructura verda/bioclimàtica** que ajudi en la mitigació/adaptació necessària al canvi climàtic i en la protecció i promoció de la biodiversitat.
- **Renaturalitzar** els centres, proporcionant recursos econòmics i facilitant els tràmits burocràtics a aquelles escoles que volen dur a terme aquest tipus de renovació als seus patis i altres espais.
- **Reivindicar l'existència d'horts escolars com a Aules Verdes als centres**, com un espai interdisciplinari on els alumnes poden idear, actuar, observar, reflexionar i aprendre sobre diferents matèries i àmbits, així com sobre els processos i relacions ecosistèmics i socioculturals de l'hort, per tal de conscienciar-nos de la nostra eco- i inter-dependència.

Reconèixer l'espai de l'hort i la **naturalització dels centres** com un mitjà per **millorar la salut** de la comunitat educativa, especialment la dels alumnes i mestres, **des d'una perspectiva holística** (mental, física i emocional).

Entendre els horts escolars com a espais oberts, accessibles i inclusius on la **comunitat educativa** es pot reunir per promoure la participació i la cohesió social entre els diferents grups de l'entorn de cada escola.

Promoure sinergies entre cicles de **formació professional**, productores agroecològiques, entitats relacionades i altres tipus de centres educatius, amb l'objectiu de facilitar la creació i el manteniment dels horts escolars, així com garantir la renovació generacional, les arrels al territori i el futur dels projectes agroecològics.

Per tant,

PROPOSEM, VOLEM, EXIGIM...

Canvis en l'alimentació i sostenibilitat dels centres

Promoure **espais de governança alimentària als centres**, com ara grups de treball o coordinadors del sistema alimentari escolar, en els quals participi tota la comunitat educativa, per definir els criteris per a una alimentació saludable, sostenible i justa a cada escola, adaptats a la seva realitat.

Adoptar eines i estratègies que garanteixin **l'elecció més adequada dels aliments i del model de restauració col·lectiva**, segons les particularitats de cada centre, la seva comunitat i el seu context, prioritzant criteris d'aliments ecològics, justos i locals que siguin saludables i respectuosos amb les persones i el medi ambient, i vinculats a opcions d'economia camperola, comerç just i economia social i solidària.

Promoure la **participació activa de les famílies** en la gestió dels menjadors escolars.

Integrar els horts escolars en la **planificació dels àpats escolars** tant com sigui possible, considerant-los una font complementària d'aliments frescos i d'alta qualitat i reforçant la sostenibilitat institucional. La proposta és **vincular-los amb els menjadors**, cafeteries, màquines expenedores i aules de cuina, promovent una alimentació saludable i sostenible, així com l'aprenentatge pràctic sobre el sistema alimentari escolar. S'haurien de proporcionar **recursos humans** (formació i suport tècnic) i **econòmics** per garantir unes condicions sanitàries adequades.

Donar suport a la creació de **xarxes** entre centres educatius i productores agroecològiques locals, enfortint els vincles entre la comunitat educativa i el medi rural, i promovent canals de comercialització curts.

Promoure el **compostatge escolar comunitari** amb professionals especialitzats, formació, suport, recursos econòmics i de comunicació per a l'ús de tota la comunitat educativa. El compostatge és essencial per aprendre sobre la circularitat i la regeneració de la fertilitat del sòl i la biodiversitat. També permet que els centres educatius compleixin la legislació vigent sobre gestió de residus.

Fomentar la **gestió curosa i compartida de l'aigua**, participant en iniciatives comunitàries locals com ara Sembra urbana o rural d'Aigua, vincles amb comunitats de regadiu i altres experiències similars.

Per tant,

PROPOSEM, VOLEM, EXIGIM...

Canvis en la Formació docent i la participació d'altres actors

Incloure l'agroecologia escolar en la **formació inicial i permanent docent** -tant en les titulacions de Grau associades a les Ciències de l'Educació (Magisteri, Pedagogia, Educació Social, etc.) com en els Màsters de Formació del Professorat-, utilitzant els horts escolars, l'educació ecosocial i l'educació ecociutadana, així com el coneixement i posada en pràctica d'experiències reals en centres educatius.

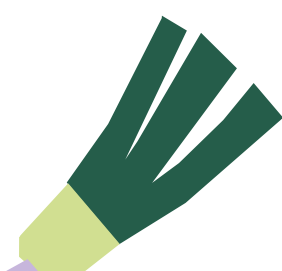
Promoure la implementació de **programes estables de formació contínua en agroecologia escolar** als **centres de formació** i suport de professorat, o centres de recursos pedagògics, promovent la creació i la difusió de materials, recursos i propostes formatives específiques que integrin l'educació ecosocial, l'hort escolar, l'aula de cuina i l'alimentació sostenible com a eixos d'innovació educativa.

Promoure la **formació conjunta entre docents, personal de cuina, menjador i famílies**, fomentant un enfocament integral per part de la comunitat educativa.

Promoure la **dimensió educativa de l'agroecologia en la recerca, docència i transferència** a universitats i als centres científics/d'estudis, amb un enfocament particular en l'agroecologia escolar com a camp d'estudi, innovació i pràctica educativa. Cal enfortir i donar més visibilitat a la Xarxa d'Universitats Cultivades (RUC) com a aliada estratègica.

Fomentar a les universitats **experiències de consum directe**, com ara **mercats de pagès o cooperatives de consum ecològic**, així com promoure la **gestió estudiantil i la compra o contractació pública agroecològica** per la restauració col·lectiva i el cultiu d'horts als campus universitaris.

Promoure que la **formació docent** contínua es desenvolpi en **entorns naturals i agrícoles** tant com sigui possible, apropant-se directament als (agro)ecosistemes.

Per tant,

PROPOSEM, VOLEM, EXIGIM...

Canvis Legislatius i administratius

Reconèixer oficialment la formació de docents en agroecologia escolar dins del sistema de crèdits o de mèrit professional.

Reconèixer el paper de l'**equip de coordinació d'agroecologia escolar** dins de les funcions docents, vinculat als comitès de salut i sostenibilitat que haurien d'existir als centres. Aquest reconeixement s'hauria de traduir en una assignació de temps específica dins de la jornada laboral i la remuneració corresponent, com és el cas de les coordinadores de TIC o d'igualtat.

Incorporar el paper de l'**educadora ambiental amb enfocament agroecològic**, o educadora agroambiental, com a suport estructural i permanent per als equips de coordinació als centres. Per a això, és una prioritat regularitzar i dignificar les seves condicions laborals, avançant cap a un conveni específic que reconegui la formació, l'experiència i la especificitat d'aquelles que duen a terme aquestes tasques.

Augmentar els pressupostos destinats als programes d'hort i agroecologia escolar, millorant els recursos (personal, formació, materials i suport) i assegurant-ne el manteniment al llarg del temps per sostenir els projectes (tant els de cada centre com els de les entitats que cobreixen aquestes necessitats i han de garantir llocs de treball).

Incloure els horts i l'agroecologia escolars com a prioritat en el **Pla d'Acció d'Educació Ambiental per a la Sostenibilitat (PAEAS-II)**, promovent la coordinació entre els diferents plans i programes a nivell regional, provincial i municipal, per tal de millorar la informació i la difusió sobre aquests, optimitzar els recursos i potenciar les possibles sinergies entre els diferents nivells.

Adoptar l'**alimentació escolar agroecològica** com una **política pública estratègica**, capaç d'estructurar el territori i de contribuir a la lluita contra la pobresa familiar i infantil, enfortint els sistemes alimentaris locals a través de mecanismes de compra directa o contractació pública responsables i locals que prioritzin la producció agroecològica local i les economies rurals.

Promoure la **col·laboració i la coordinació interadministrativa** al voltant de l'agroecologia escolar. Les àrees de Salut, Agricultura, Educació, Medi Ambient, Consum i Ciutadania, tant als ajuntaments com als governs regionals i nacionals, han de tenir un paper actiu i coordinat en la transformació educativa i ecològica que proposem.

Per tant,

PROPOSEM, VOLEM, EXIGIM...

Canvis Legislatius i administratius

Enfortir la **Red de Municipios por la Agroecología** com a espai ideal, juntament amb la XESC o ESenRED, per a la promoció i l'intercanvi d'experiències de polítiques públiques locals sobre agroecologia escolar.

Consolidar i enfortir els programes públics existents que donen suport a l'agroecologia escolar, com ara els acords d'agermanament entre pagesia i centres, les subvencions i les xarxes d'horts escolars o obradors comunitaris escolars, evitant el seu desmantellament o abandonament quan canvien els cicles polítics.

Promoure l'agroecologia escolar **també a les zones rurals**, en estreta connexió amb la producció agroecològica local, enfortint el vincle entre les escoles, el territori i la comunitat.

Incloure **espais específics per a horts i aules a l'aire lliure** en els plans urbans i nous projectes de centres, així com cuines i obradors habilitats per a l'aprenentatge.

Continuem promovent una agroecologia escolar inclusiva que posi la vida en el centre, protegeixi els ecosistemes i enforteixi les comunitats educatives.

**L'impuls col·lectiu és imprescindible.
Us hi sumeu?**

**Inredando
Enos**

